

SARS yi amukela Mpimaniso wa Xibalo lowu vekiweke eka Lembe ra swa timali ra 2024/2025

12 Nyenyakulu 2025 - Ttn Edward Kieswetter, Khomixinara wa Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS), u tshama a titshemba eku amukeleni ka mpimaniso wa nhlengeleto wa mali ya tiko lowu pfuxetiweke lowu tivisiweke hi Holobye wa Timali, Ttn Enoch Godongwana.

Eka Mbulavulo wa yena wa Mpimanyeto namuntlha, Holobye u tivisile engetelo eka mpimaniso wa xibalo ku ya eka R1.846 trillion, ku sukela eka R1.841 trillion leyi tivisiweke eka Xitatimende xa Pholisi xa Mpimanyeto wa Nkarhi wa le Xikarhi (MTBPS) xa lembe leri nga hundza. Mpimaniso wa xibalo lowu pfuxetiweke i antswiso ku sukela eka mpimaniso wa Nhlangua 2024 naswona wu hunguta nkayivelo ehenhla ka mpimaniso wa Nyenyenyani 2024 lowu vekiweke eka R1.863 trillion, ku sukela eka R22.3 billion ku ya eka R16.7 billion.

Tiko ra hina ri ya emahlweni ri hlangana na swiyimo swo tika swa ikhonomi, leswi tlokaniseke mikumbetelo ya swa ikhonomi hi ndlela yo biha. Handle ka mbangu wo tika wa swa ikhonomi, matirhelo ma xibalo lama kombisiweke ma ta tlakusanyana mpimaxiave wa xibalo-eka GDP ku ya eka 24.7% eka FY2024/25, loko ku fananisiwa na 24.5% eka FY2023/24. Mpimaxiave wa mpapamalo wa xibalo wu antswile ku fikela eka 1.12 ku sukela eka 0.66 ya malembe lama nga hundza.

Eka xidzi xa leswi SARS yi endlaka swona i ku fambisiwa hi vutinyiketeri eka xileriso xa yona lexi tiyisisaka nhlengeleto wa xibalo, ndlandlamuxo wa vulandzelelanawu na mfambiso wa nxaviselano lowu nga enawini. Endlelo leri ri katsa ku xopaxopiwa hi laha mikhuva ya swa ikhonomi na tipholisi ta khasitomo na xibalo ti khumbaka mihlengaleto ya xibalo. Hi ku tirhisa phurogireme ya yona ya vulandzelelanawu hi ku hetiseka, SARS yi vekiwele ku antswa ku hlengeta xibalo hinkwaxo lexi kolotiwaka nkwama. Vuvekisi lebyi yaka emahlweni eSARS i bya nkoka ku tiyisisa vulawuri bya xibalo lebyi pfunaka.

Swibalo swa ntirhiso na ntholo hi nkatsakanyo swi languteriwile ku tirha swinene emakumu ma lembeximali ra 2024/25 lokohiletlhelo swibalo swa ntundzo na tilevhi ta mafurha swi languteriwile ku tirhela ehansi. Swibalo swa mabindzu swi kurile swinene handle ka swibalo swa mabindzu ya migodi leswi yaka emahlweni swi nga tirhi kahle hi mhaka ya michiko ya mipimo na mixavo swi hlanganisiwa na mitlhontlho eka sekithara ya vufambisanhundzu ya netiweke.

Swibalo swa ntholo

Eka Mpimanyeto wa 2024, Holobye wa Timali u tivisile, exikarhi ka swin'wana, matshalatshala ma pholisi ya xibalo lama xakelanaka na swibalo swa ntholo.

- (i) Ku hava mihundzuluxo ya inifulexini eka swiangi swa xibalo na timalintlheriselo to durha R16.3bn, na
- (ii) Ku hava mihundzuluxo eka tikhirediti ta xibalo ta kwalomuya ka R1.9bn.

- (iii) Sisiteme ya humeso ya nkwama wa rhithayamente ya Potombirhi, leswi pimanyetiweke ku tshovela R 5b illion eka lembeximali ra 2024/25.

Swibalo swa ntholo swi kombisiwile ku sungula ku kula lembe-eka-lembe hi 13.8% ku kuma Mpimaniso lowu Kandziyisiweke. Leswi swi simekiwile eka nkumbetelo wa leswaku nawumbisi wa miholo wu ta kula hi 8.4%.

Eka MTBPS 2024, mpimaniso wa nawumbisi wa miholo wu yisiwile ehansi ku ya eka 5.5%, naswona hi mbuyelo mpimaniso wa MTBPS eka PAYE wu hundzuluxeriwile ehansi, sweswi wu lava nkulo wa Y/Y wa 12.4%.

Nkulo wa le hansi lowu a wu nga ehlekeleriwangi eka miholo, na nkucetelo wo onha eka swibalo swa malinghena swa munhu yenay n'wini, wu susiwile hi xibalo xa le henhla ku tlula lexi a xi pimanyetiweke ku suka eka mihumeso ya nkwama wa phenxeni ku katsa na nkulo wa lembe-eka-lembe eka xibalo xa vulandzelelanawu.

Xibalo xa Mixavo

VAT ya laha tikweni, leyi kombisiweke ku va yi kula eka mpimo wa 7.1% eka Mpimanyeto wa 2024, wu hlayisile nkombiso wa nkulo wa yona hi ndlela yo tshamiseka. Leswi swi pfunetiweke swin'we hi mipimo ya ntswalo leyi chikeke, mipimo ya ntswalo na inifulexini ya le hansi, ku katsa na mihumeso ku suka eka mikwana ya phenxeni, hinkwaswo leswi ndlandlamuxeke malinghena leyi tirhisekaka, na ntirhiso wa mpfuneto wa swa timali.

VAT ya ntundzo, eka tlhelo lerin'wana, yi le hansi hikuva mitundzo yi le hansi. Emakumu ya Kotara 3 ya 2024, nkhwanyano wa ntundzo wa ntiyiso a ku ri 1.3%, loko ku fananisiwa na nkulo lowu kombisiweke wa 3.8% enkarhini wa MTBS. Leswi swi hungutile VAT ya ntundzo hi R4.3bn Y/Y endzhaku ka mivuyiselo ya R280.5bn.

Levhi ya Mafurha

Levhi ya mafurha yi khumbiwile swinene hi nhlengeleto wa xibalo. Eka Mpimanyeto wa 2024, nhlengeleto wa levhi ya xibalo a wu pimanisiwile eka R95.8 billion, naswona leyi yi pfuxeteriwile ehansi eka MTBPS ku ya eka R82.4 billion, hi ku simekiwa eka ntirhiso lowu pimanyetiweke wa le hansi. Ntirhiso wa mafurha ku sukela hi Nyenyenyani 2025 a ku ri 21 billion wa tilitara loko ku fananisiwa na 24 billion eka lembe leri nga hundza, hikwalaho ka nkumeko wa eneji lowu engeteriweke. Hakelo ya mivuyiselo ya nkoka eka malembe lama nga hundza swi hungutile levhi ya mafurha swinene. Sweswi yi kombisiwile ku hela eka R80.6bn, kumbe R15.2 billion leyi nga hansi ka leyi pimanyetiweke hi ntiyiso.

Mivuyiselo ya timali

SARS yi tshama yi tinyiketerile ku endla ku hoxa xandla ka yona ku hlayisa mbango lowu seketelaka no nyanyula nkulo wa ikhonomi. Hi nkatsakanyo, ku sukela hi ti 28 Nyenyenyana 2025, nhlengeleto wa xibalo wu tshoverile Nete ya xibalo ya R1 661.3

billion, ku sukela eka R2 073.6 billion ya mihlengeleto ya giroso ya xibalo na R413.3 billion ya ntsengo wa tihakelo ta vuyiselo wa mali. Eka nkarhi wo fana, tihakelo ta vuyiselo wa mali ta VAT a ku ri R338.0bn leti kombiseke nkulo wa R21.3bn (6.7%) ku sukela eka lembeximali leri nga hundza. Nkulo eka mivuyiselo ya VAT wu fambisiwile hi mitlheriso ya xikweleti ya VAT leyi rhumeriweke (hi nkoka wa xikweleti) hi ku xakelana na nghanisoxibalo lowu engetelekeke lowu tivisiweke.

Xibalo xa Malinghena xa Khamphani

Eka Mpimanyeto wa 2024, Xibalo xa Nkarhinyana xa CIT a xi vekiwe eka R302.5bn, ku languteriwele nkhwanyano wa lembe-eka-lembe wa 3.3%. Xifambisikulu endzhaku ka nkhwanyano xi suka swinene eka tirhelohansi ra vumaki bya migodi. Leswi swi kombisiwa ku antswa hi nkhwanyano eka tihakelo ta nkarhinyana ta CIT ku suka eka tikhamphani letikulu eka *sekithara ya Migodi* (-28.4%) na *sekithara ya Vutumbuluxi* (-1.6%), leyi rhekhodeke mikhuva yo biha leyikulu loko ku fananisiwa na lembeximali leri nga hundza 2023/24. Nkhwanyano wa Y/Y wu vangiwele hikwalaho ka matirhelo mo tsana ku suka eka *Platinum Group Metals* ku katsa na mixavo ya swixavisiwa swa Malahla, lowu fambisiweke hi michiko na migonyo eka xikoxo xa misava.

Holobye Godongwana u lemukile leswaku SARS yi endlile mihumelelo ya nkoka eka tshalatshala ra yona ro aka hi vuntshwa no ndlandlamuxa vuswikoti bya yona byo fambisa vulawuri bya xibalo hi ndlela yo hetiseka no pfuna. Handle ka mbango wo tika wa ikhonomi, matshalatshala ya vulawuri ma SARS ma fikelela mivuyelo leyi engetelekeke eka nhlengeleto wa xibalo.

Khomixinara Kieswetter u te:

"Nhlengeleto wa xibalo wa SARS wu tihlamulela eka 90% wa matirhiselo ya mali ya Mfumo. Leswi swi lava leswaku SARS yi endla hinkwaswo leswi yi swi kotaka eka xileriso xa yona ku tiyisisa leswaku xibalo lexi kolotiwaka nkwama xa hlengeletiwa ku seketela swikongomelo swa nhluvukiso wa mfumo, ku nga langutiwi ikhonomi leyi tsaneke. Nhlengeleto wa vuswikoti no pfuna wa xibalo hinkwaxo wu ta pfuna ku hlayisa ntshamiseko hinkwawo wa swa timali. Humelelo wa mfambiso wa switirhisiwa swa laha kaya wu na nkoka eka nhluvukiso wa tiko ra hina no sirhelela vumundzuku bya rona."

Ku fikelela tlhontlho lowu vangiweke hi mpimaniso lowu pfuxetiweke wa R1.846 trillion, SARS yi ta ya emahlweni yi lota endlelo ra yona eka nhlengeleto wa xibalo lowu katsaka ku ndlandlamuxa matshalatshala ma vulantzelelanawu. Swi ta tlhela swi ya emahlweni swi tirhisa mitlhantlho ya switiviwa leyi ndlandlamuxiweke, tialigorithimi ta vudyondzi hi muchini, na vutlhari lebyi nga riki bya ntumbuluko, ku antswisa vukorhokeri eka vahakelaxibalo, lokohiletlhelo ku antswisiwa tshaku ra yona ku bvumbunula no hlamula eka nkavulantzelelanawu na vugevenga bya xibalo bya matimba hi angarhelo.

Mpimaniso wa nete ya xibalo wuntshwa eka FY 2025/2026 i R2.006 trillion. Mpimaniso wa xibalo wu ta ehenhla ka masungulo ma mbonakiso wa swa ikhonomi lowu

tlhonthlaka misava na laha kaya haswimbirhi. Nete ya xibalo leyintshwa yi na nhlanganiso wa matshalatshala mo hlaya ma pholisi yintshwa, ku katsa na engetelo wutsongo eka VAT, ku katsa na xikongomiso lexi yaka emahlweni eka mihetiseko ya vulawuri. VAT yi ta engeteriwa hi phesentenji poyinti ya 0.5 eka lembe rin'wana na rin'wana eka malembe mambirhi lama taka, leswi yisaka mpimo wa VAT ku ya eka 16% eka lembeximali ra 2026/27.

SARS yi amukela mpfuneto wa swa timali wo engetelela eka nhlango ehenhla ka nkarhi wa MTEF lowu tivisiweke namuntlha hi Holobye Godongwana. SARS yi ta rhumela switirhisiwa leswi ku lwa na xikweleti lexi kolotiwaka nhlango na mitlheriso hinkwayo leyi kayiveleke. Swi ta tlhela swi tirhisiwa ku endla ximodeni no tiyisisa vuswikoti bya thekinoloji ya xona ngopfungopfu ntirhiso wa sayense ya switiviwa, aligorithimi ya vudyondzi hi muchini na vutlhari lebyi nga riki bya ntumbuluko ku hlamula eka swikimi swo tika na ntshiva, ku katsa no tirhana na ikhonomi leyi nga riki enawini, leyi nga xiendlo xo vavisa eka vumaki bya hina no heleketa ndzahlekelo wa mitirho no sivela ku humelela ka ikhonomi ya hina. Swi ta tlhela swi tirhisiwa ku ndlandlamuxa matshalatshala ku fambisa nxaviselano lowu nga enawini lokohiletlo swi pfilunganyisa migingiriko leyi nga riki enawini.

Matshalatshala ma pholisi ya xibalo lama ringanyetiweke eka Mpimanyeto wa 2025 ma ta va na nkucetelo wa nete ya xibalo ya R28.0 billion eka lembe ra swa timali ra 2025/26 eka lembe ra swa timali ra 2026/27. Vuxokoxoko bya mipimo ya ziro byi katsiwile eka mpapfarhuto wa Nawumbisi wa Mipimo na Mitsengo ya Timali na Milawundzhundzuluxo ya Xibalo) lowu humesiweke namuntlha leswaku vanhu va angula ku pfunete eku basiseni ka miringanyeto.

"Lokohiletlhelo hi vonile ku humelela ko hlohotela eka SARS, hi tshama hi lemukile leswaku hi ndlela yo vava leswaku swo tala swa ha fanele ku endliwa ku lulamisa vangwa ra xibalo naswona ngopfungopfu ku endla yi va a ximodeni ku hlamula eka migingiriko ya ikhonomi leyi nga riki enawini na vugevenga bya xibalo, nkunguhato wa xibalo wa ntshiva, na swiyimo swin'wana swo tala swa nkavulandzelelanawu. Leswi hinkwaswo swi vula leswaku ku na mitsengo yo hlaya ya timali ta tiko ta xibalo leti tshamaka ti nga kolekiwi. Matshalatshala ma hina eka xiyimo lexi ma fanele ma tlakusiwa hi nkumisiso na xikongomiso xo tiya.

Ndzi tsakela ku humesela ehandle ku khensa na ntlangelo eka 13 000 wa vatirhi va SARS lava tshamaka va hlamula hi ku titshemba eka xirhambo xa Holobye. A ndzi na ku kanakana leswaku va ta endla hinkwaswo eka matimba ma vona ku fikelela mpimaniso wa xibalo lowu pfuxetiweke wa lembe leri. Hi ku fambisiwa hi vutinyiketeri bya hina eka humeleriso wa Tirhelovutinyiketeri, ndza swi tiva, va ta endla hi matimba hinkwawo ku nghenelela eka tlhonthlo lowu yimaka endleleni ya vutomi bya kahle, laha dyondzo ya vana yi hakeriwaka, lavakulu va amukela midende, naswona mirhi leyi ponisaka vutomi yi nyikiwa vaakitiko va hina, ku boxa vavuyeriwa vatsongo.

Ndzi tsakela ku khensa vahakelaxibalo hinkwavo no tsundzuxa un'wana na un'wana leswaku vumundzuku bya hina tanihi rixaka swa hlangana hi ndlela yo ka yi nga

papalateki no hambanyiseka. Ku humelela ka tiko ra hina ku koxa leswaku hinkwerhu hi pfinya tihembe no endla ntirho wo tika leswaku hi ta siyela rixaka leti taka tiko leri va nga ta tinyungubyisa hi rona, laha munhu un'wana na un'wana a nga ngangamukaka no nghenelela hi ku hetiseka eka mivuyelo ya makungu lama hlanganisiweke" ku hetisa Khomixinara Kieswetter.

Mayelana na vuxokoxoko, u komberiwa ku tihlanganisa na SARSMedia@sars.gov.za.

#YourTaxMatters